

OSIADŁY (218) *part praet act*

osiadły (216), **osiadł** (2).

o oraz a jasne.

comp osiedlejszy (3), [osiadlejszy].

sg m N osiadły (53). ◇ *G* osiadłého (18); -ého (11), -(e)go (7). ◇ *D* osiadłému (5); -ému (4), -(e)mu (1). ◇ *A* osiadłého (16); -ého (11), -(e)go (5). ◇ *I* osiadłym (2). ◇ *f N* osiadłã, osiedlejszã (6), osiadła (2); ~ (*attrib*) -ã (4); ~ (*praed*) -ã (2), -a (2); -ã *BibRadz*; -ã : -a *BielKron* (1:2). ◇ *G* osiadłój (7), osiadły *MetrKor* (2); ~ -ój (5), -(e)j (2). ◇ *A* osiadłą (8). ◇ [*I* osiadlejszą.] ◇ *n N* osiadł(e), osiedlejsze (2). ◇ *G* osiadł(e)go (2). ◇ *pl N m pers* osiedli (32), osiadli (4); osiedli : osiadli *SarnStat* (27:4). *subst* osiadł(e), osiedlejsz(e) (5). ◇ *G* osiadłych (16). ◇ *D* osiadłym (11), osiadł(e)m (1) *ComCrac*. ◇ *A m pers* osiadłé (12), osiadłych (2); -é:-ych *SarnStat* (5:2); ~ -é (5), -(e) (7). *subst* osiadł(e) (3). ◇ *I m* osiadłými (6). ◇ *L* osiadłych (3).

[*Składnia dopełnienia sprawy: osiadły od kogo.*]

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

I. W funkcji właściwej (171) :

1. *Posiadający nieruchome dobra i stałe miejsce zamieszkania; possessiones habens Modrz; possessionatus JanStat; stabilis Cn (170) : ComCrac 15v; yfch thi fskodi nye przefz poddane nalfche ofzyadle alye przefz Lyotrowfthwo polne ftali fzye LibLeg 11/173; POdwoyfzki ma być obieran przez Woythá y Przyfyęzniki z ofyádłych ludzi/ wżákże niebárzo znácznych/ coby miał przynamniy puł łanu Ofyádłości. GroicPorz g2v; ODporna ftroná wyfłyzawfzy żálobę/ może żędác od Powodu/ ktory nie ieft ośiádły/ rękoiemftwá GroicPorz t4v, m3, ov, dd4 [2 r.], oo3; Gdy lożny poymie dżiewkę v kmieciá ofiádłego dżiedziczkę tedy ten lożny ma być dżiedzicem UstPraw B4v; (nagł) O Káplaniech ofyádłych. (-) Káplani káżdego ftanu co oyczyfte dzyedzictwo trzymáią winni woyná fluzyc. UstPraw D3, A3v, C, D, D2, E3 (10); ModrzBaz 85; potym zważyć [...] ták miáfzã przędzë/ iáko y cienkã/ y oddác Dworce/ przyládziwfzy do niey ośiádłą niewiáfte GostGosp 114, 32, 96; Doftoieniftwá y wrzędy ziemfkie przez Królá Iego M. tylko obywatélóm Ziem/ ośiádłym/ godnym máią bydż dawáné. SarnStat 73; CElnicy/ Mytnicy/ Zupnicy/ máią bydż ludzie ośiedli SarnStat 342 [idem 361]; Iefcze ku obiáfnieniu Stárościéy elekciéy, zeby ták ośiádły był, coby ták mógl przemiefzkiwác. SarnStat 483; Przy wykupnie człowiekowi ośiádłému pieniądze nie máią bydż árestowáné. SarnStat 686, 66 [idem 650], 71, 73 [2 r.], 74, 76 (74); trzebá czáfú pokoju [...] wybránce wiernie y porządnie wybrác/ ze dwudzieftu ośiádłych kmieci iednego/ nie z łanow/ y nie wedlug poborowych kwitow/ bo w tym wielka winá y krzywdá fię dzieie/ ále z ośiádłości VotSzl Cv.*

osiadły gdzie [w tym: w czym (27), „tam” (2), na czym (1)] (30): yakom bil pyerwey dobrze ofyadli na pansthwie moym oyczifthim na moldawfkiey zyemy woyewodá LibLeg 10/61v; ComCrac 14; Rotmistrze aby hetman obierał osiadłe w wojewodztwach Diar 81; DLa pożytku Mieyfskiego/ máią być obieráni w Rádę/ Ludzie [...] w Miefcie ofyedli. GroicPorz b3, m2v; A iefliby nieofiádłego niemogł ni v kogo záftác/ tedy nań położyć pozew v Kofciółá w oney Párochией w ktorey był pierwey ośiádłym UstPraw H4, A3 [2 r.], A3v, A4, K2; BielKron 333; áby ci którzy ná Doftoieniftwách/ y ná

Vrzędziéch ziemfkich fą/ byli osiedli tám/ gdzie takowé doftoieńftwá y vrzędy máią *SarnStat* 490 [*idem* 947] 72 [3 r.], 75, 81, 433, 490 (18).

W połączeniach szeregowych (4): ftawic ósmnáficie świadkow v fądu/ z ktorich fzełc máią być obrani Słáchtii [!] dobrej fławney y ofiáfłey z onegoż powiátu/ álbo z Woiewodztwá *UstPraw* Bv; káfždé Woiewództwo obrác fpólnie [!] ma [...] ofobę iedną godną/ bogoboyną/ cnotliwą/ práwá y zwyczáiów fądowych oného kráiu vmieiętną/ ośiáfłá. *SarnStat* 852, 867, 911.

W przeciwstawieniu: »nieosiadły ... osiadły« (2): Iż iefliby kto nieosiáfłý poiął dżiéfkwę którégo kmieciá ośiáfłého/ v niéy ná ośiáfłóści miefłzkác ma: y także nie ośiáfłé dżiéfki v ośiáfłých mężów miefłzkác máią *SarnStat* 666.

W charakterystycznych połączeniach: *burgrabia osiadły(-a)* (4), *celnik* (2), *człowiek* (20), *dygnitarz* (2), *kmieć* (4), *komornik* (4), *mężobojca* (3), *niewiasta*, *obywatel* (10), *osoba* (4), *persona*, *pisarz* (6), *poddany* (3), *podpisek*, *podstarości* (9), *podwojewodzi*, *pozwany*, *powod*, *prokurator* (5), *rękojmia*, *rotmistrz*, *sędzia* (14), *śluga* (2), *starosta* (5), *szlachcic* (25), *szlachta* (2), *świadek*, *zabijak*, *żołnierz*.

Wyrażenie: »dobrze osiadły« = *bene possessionatus JanStat* (6): *LibLeg* 10/61v; *UstPraw* B2v; Któré rzeczy wfyłtkie opifáné o Duchownych dobrze ośiáfłých w máiętnóści Ziemiékiéy álbo dżiedzicznéy rozumieć fie máią *SarnStat* 907, 486, 634; Do czego *Instigator* [...] byćby musiał/ y Pifarz fkárbowy też przyśięgły y dobrze ośiáfłý *VotSzl* E2.

Szeregi: »osiadły abo dżiedzic« (1): Ktobi komv wziął Kmiecziá ofiáfłego abo dżiedzicza [*kmethonem possessionatum vel haeredem JanStat* 1085] [...] tedygo ma wroczyć zmaiętnófczią iego wflitką *ComCrac* 17.

»tak osiadły jako i gość« (1): Gdy złodżiéy ná imienie co przywiedzie/ tak fwoy ośiáfłý iáko y gość/ nie odeymowác od niego do kilá dni *GostGosp* 12.

»(báfžd *a.* choć, *a.* tak(o)) osiadły (báfžd *a.* choć, *a.* jako (i), także i) abo nieosiadły« (13): *LibLeg* 6/117v; á ktoryby záfbiyak táko ofiáfłý iáko y nieofiáfłý wiáchał z korony/ [...] táki ma być przes Woźnego wywołan bezecnym. *UstPraw* D4, C3v, E, E3v; Iáko przeciwko fługóm ośiáfłým ábo nie ośiáfłým [*servos possessionatos vel impossessionatos JanStat* 590], którzy fą obwinieni o zgwałcenié domu, [...] ma bydz poftępowano. *SarnStat* 649, 98, 143, 437, 571, 605, 761, 933.

α. W funkcji rzeczownika; *possessionatus JanStat* (16) : Ośiedli nie powinni ręczyć. *GroicPorz* oo; *UstPraw* B4v; A iefli o ieden zły vczynek álbo o wiécýy którégokolwiek páná ośiedli obwinieni będá *SarnStat* 650; A we wśiách fpuftofzáłých gdzie ośiáfłých nie máłz/ Pozew w drewno rozfczepioné położony *SarnStat* 756 [*idem* 825] 74 [2 r.], 484, 486, 825, 850.

W przeciwstawieniu: »osiadły ... nieosiadły« (5): A iesliby kto [...] kapłana [...] Ministra [...] albo Popa [...] vbiel, taki iuridicé coniuctus osiadły vsáfdzie Ziemiékim, a nieosiadły wGrodzie in triplo płacic toma *ActReg* 18; *SarnStat* 524 [4 r.].

Szereg: »báfžd osiadły, báfžd nieosiadły« (1): Który iefli ná wtóрым roku nie ftanie/ niech będzie mian zá przekonáného/ báfžd ośiáfłý/ báfžd nieofiáfłý [*sive is fuerit possessionatus sive non JanStat* 378] *SarnStat* 409.

2. *Zamieszkujący [gdzie]* (1) : Mnieyfza infuła [...] Ma wiécýy niżli trzydżieści tyfiécýy ludu w fobie ofiáfłého *BielKron* 280.

II. W funkcji imiesłowu biernego (47) :

1. *Zamieszkany, zasiedlony; habitabilis Mącz, Calep (21)* : Item iefthli zeby thefz thilko yeden czlowyiek. byl we wfy [...] flyad przygancz, y gnacz do wfzi ofzyadly blifzey *MetrKor* 40/813, 40/812 [2 r.], 813; *BibRadz* II 32b *marg*; wnet więtfze miáfto było Rzym y ofiedleyfze *BielKron* 100; wyspy Orkádes/ fą ofiádłę/ roście w nich owies y ięczmień *BielKron* 277v; Wielkiełuki miáfteczko [...] iefst kráiná zyzna y ofiádła. *BielKron* 432, 271 [2 r.]; *Mącz* 151c; *Habitabilis*, Quod habitari potest – Osiadły. *Calep* 469a; *SarnStat* 73 [*idem*] 483.

osiadły kim, czym (4): Niemieckie kráiny fą dobrze ofiedleyfze niż náfze miáftthy dobreimi y wfiami *BielKron* 281v; WSzytká ziemiá Pomorflka od Olfáciey áz do Ifflantow Słowáckim narodem była ofiádła *BielKron* 291; Pánnonia też wfzytká ofiádła była ná ten čás Słowieniákim ięzykiem *BielKron* 338v, 269.

W połączeniach szeregowych (2): Bowiem v nich były miáftá wielkie/ bogáte/ ofiádłę *BielKron* 98, 291v; [A od tego czáfłu Polfká vtrapiona/ dopiero ofiádleyfzå/ ludnieyfzå y zyznieyfzå być poczętå *StryjKron* 405].

W charakterystycznych połączeniach: imienie osiadłe(-a) (2), kraina (4), miasto (3), osiadłość (2), wieś (2), wyspa (2), ziemia (2).

Szereg: »tak pusty jako i osiadły« (1): Ludzie vczeni [...] wypifáli y rozmierzylí [...] ták puftę kráiny iáko y ofiádłę *BielKron* 263.

a. [*Stale zajęty, zamieszkały (o miejscu)*]: Tyż powiedziały panie, które tę dań rybnå wydawają, że staradawna jedno sześcioro stanie na rybnych stolech było, a teraz osiadłych jedno 5. A w inwentarzu pana wielkiego rzåce a.D. 1549 post Severinum Boner nalezliemy stanie 9. *LustrKraK* I 8; Zaczęto barci budować [...], których już jest citra 60, ale dopiro telko dwoje osiadłych. *LustrSand* 98.]

2. *Wchodzący w skład lub będący czyjåś posiadłością i stanowiący podstawę do podatków lub powinności; possessus JanStat (24)* : O obronie potocznej namawiali i zezwolili na nie podatek po sztyrech gr z łanu osiadłego *Diar* 62, 28, 79, 83, 90; *UstPraw* G2; *RejZwierc* 39 [2 r.]; Które dwa grofzå káždy kmieć przerzeczonych obywatelów nálfzych z káždęgo łanu ośiádłęgo będzie plácił *SarnStat* 350; áby tá vftåwå nie ściągålå fie ná té kmiećie/ którzy względem ośiádłęy roléy więcéy dni w tegodniu pánóm fwym y nam robić zwykli. *SarnStat* 655; bo gdzie niémålz włók/ grofz z iednégo dymu tákże ośiádłęgo [...] fobie zoftåwuiemy. *SarnStat* 1060 [*idem* 1189], 63, 187, 883, 892, 1039 (12); fzácunek *in genere* czynić będą. Naprzod od rol y gruntow poczåwlfzy/ iáko wiele ośiádła włókå pożytku vczyni *GrabPospR* L4, M3v.

W charakterystycznych połączeniach: osiadły (-a) dym (2), łan (13), rola, włoka (6).

Szereg: »tak osiadły jako i skupiony« (1): IZ gdzie ludzi więcéy/ tåm moc silnieyfza/ [...] vftåwiamy/ áby z Szołtyftw y Wóytoftw woienna fluzbå fzlå rák [!] z ośiádłych/ iáko y z fskupionych [*ex his quae possidentur ab ipsis: quam ex his quae exemptae sunt JanStat* 700]. *SarnStat* 300.

a. *W funkcji rzeczownika: »osiadłe« (1)* : Y ludzie by fie fferzyli Snadz kędy pierwey niebyli [...] Bo wfdy fnádniey zofiádłęgo Bronić fie gdy trzebå tego Niż gdy w polu zåięczęgo Przydzie fskákác. *RejRozpr* I4v.

3. *Owładnięty, opanowany; districtus Mącz (2) : [A then [Jezus] chrome, slepe, garbathe [...], tredowathe, odedyabla ossiadle vsdrawial SprChęd 112.]*

osiadły czym (2): Vita ambitionis siti districta, Zywot prągnieniem pićią oliądły/ ogarniony. Mącz 421d, 421d.

Synonimy: I.1.a. dziedzic, gospodarz; II.3. objęty, ogarniony.

Cf NIEOSIADŁY, OSIADŁE, OSIEŚĆ

AK